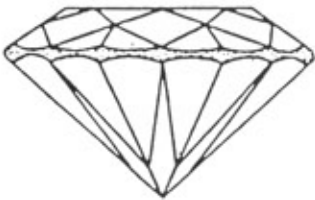

Diamant, een schitterend verhaal (2)

Eerste diamantslijperijen in Nijlen

Deze foto toont ons het personeel van Gust Smets (alias Van Poppel) voor "het fabriek" in de Rector de Ramstraat. We zien, zittend v.l.n.r.: Fien Leysen-Horemans, Irma Leysen, mevrouw Cambré (Fie Top) en Bertha Horemans. Staande en v.l.n.r. herkennen we nog: 2) Fanie Claes; 9) Constant Lieckens (van de Gerre); 12) Jozef Smets ("Van Poppel") 13) Gust Leysen (de keizer); 14) Floran Van den Bergh en 15) Gust Smets ("Van Poppel") in eigen persoon. Wie kan de ontbrekende namen bezorgen?

• Toen de Bruggeling Lodewijk Van Berkem zich in de 15de eeuw in Antwerpen vestigde, legde hij samen met een aantal leerlingen de fundamenten voor de latere Kempense diamantnijverheid.

Vier eeuwen later (in 1876) bracht de Borgerhoutenaar Jan Eduard Claes de stiel naar Nijlen. Geleidelijk aan groeide de interesse voor dit "nieuw" beroep. Tot volle bloei kwam de diamantnijverheid in de Kempen wat later o.a. in Grobbendonk onder impuls van de Antwerpse werkgevers Cassiers en Dela Montagne. Cassiers kwam er zich in 1873 en Dela Montagne in 1907 vestigen. Beiden bouwden er voor die tijd moderne en comfortabele fabrieken. Daarin verdienden vele Kempenaars goed hun brood, nadat ze er eerst de stiel geleerd hadden.

Een Kempens imperium

In tamelijk korte tijd bouwden verschillende patroons de Kempense diamantnijverheid uit tot een waar imperium, dat Antwerpen als centrum volledig evenaarde. Een nieuwe stimulans betekende de ontdekking van de Zuidafrikaanse "Premier-mijn" in 1902: deze lijn leverde voornamelijk diamantjes van kleine omvang op en dus van weinig waarde voor de grote ondernemingen. Voor de Kempen waren ze precies daardoor geweldig interessant: de kleinbranche, het typische produkt van de Kempen, kon zijn opmars beginnen.

Onze speurtocht naar het antwoord op de vraag: "Waar zijn dan de eerste steentjes geslepen in de Kempen?" leidde ons naar de hoek van de Albertkanaalstraat en de

Statiestraat te Nijlen. Daar hadden zich Jan Eduard Claes (Mon Claes in de volksmond) en zijn van Nijlen afkomstige vrouw Joanna Lieckens met hun zoon Eduard gevestigd. Later verhuisde het gezin naar de Albertkanaalstraat, naast de latere woonst van notaris Vernimmen. Een broer van Jan Eduard Claes, nl. Henri, kwam eveneens naar Nijlen en ging in de Albertkanaalstraat wonen op de plaats, niet in hetzelfde huis, waar meester Lenaerts heeft gewoond. Omstreeks dezelfde tijd, wellicht iets later, zijn ook de gebroeders Alfons en Corneel Quadens, die op de hoek van de Kerkstraat en de Gemeentestraat (nu Girena) woonden, aldaar met diamantslijpen begonnen.

Maar gas of elektriciteit waren er nog niet in 1876. Daarom hadden de slijpers een doeltreffend mechanisme ontworpen, waardoor de schijven met de hand aan 't draaien konden gebracht worden. Bij Jan Eduard Claes was het aanvankelijk zijn vrouw Joanna die het mechanisme deed werken; later werd dat werk overgenomen door Tist Pollis (Jan Baptist Van Beeck). Wie de schijven voor Alfons en Corneel Quadens deed draaien hebben we (nog) niet kunnen achterhalen.

De diamantslijperij Quadens in de Nonnenstraat (±1900), ofte de "Taillerie de diamants Quadens". De voorlaatste persoon rechts is Gust Smets ("Van Pop-pel"), een leerling-slijper bij Quadens.

Eerste "fabriek": 16 molens

De eerste diamantslijperij met meer dan een molen werd in de jaren 1885-1890 door Jan Eduard Claes op de Kesselsesteenweg gebouwd. Daar trok hij toen ook een woonhuis op. Dit huis bestaat nu nog en wordt nu bewoond door mevrouw Van Gorp-De Doncker. De slijperij bevond zich op het veld tussen voornoemd huis en het eigendom van Jan en Anna Claes. Ze telde 16 molens: 8 beneden en 8 op de verdieping. Om die laatste molens te bereiken moesten de slijpers met een ladder naar boven. Later werden er nog 8 molens bijgezet.

De diamantslijperij van de gebroeders Quadens, ook gebouwd voor de eeuwwisseling, bevond zich in de Nonnenstraat, op het tegenwoordige eigendom van de familie Willems-Diels. Ook deze had een verdieping en ze bood werkplaats aan minstens 20 mensen.

En nog meer fabrieken

Dan verliepen verschillende jaren voor er nog nieuwe fabrieken bijgebouwd werden. Maar vanaf 1902 ontstond er een ware expansiegolf in de diamantnijverheid (cfr. Premier-mijn in Zuid-Afrika). Dat jaar begon Philip Breugelmans (van Holland gekomen) in de Rector de Ramstraat met de bouw van een slijperij. Dan volgde Sander Dom. Hij bouwde op de Bevelsesteenweg een slijperij van 12 molens in 1903. In 1910 werd die uitgebreid tot 30 molens. In 1904 werd de eerste steen gelegd van de slijperij van de fam. De Zweert, Broeckhoven en Smets-Faes in de Rector de Ramstraat. In 1910 startte de familie Van Tendeloo aldaar ook met een werkplaats. Ook op de Kesselsesteenweg (de huidige J.E. Claeslaan) werden dia-

mantwerkplaatsen gebouwd. Gustaaf De Schutter begon ermee in 1908, Alfons Sels-Claes in 1910 en Desiré De Loncker in 1912. (Deze laatste fabriek was eigendom van hoofdonderwijzer Lambrechts en werd door slijperbaas De Loncker gehuurd.) Omdat zijn zonen (in de jaren juist voor en na 1900) in Antwerpen het slijpen geleerd hadden, bouwde Petrus Lieckens voor hen in 1910 een slijperij in de Spoorweglei. Die werd later uitgebreid met een verdieping. En in 1912 bouwde de familie Smets-Vervoort in de Gemeentestraat (aan de Nijlenbeek) een slijperij.

De familie Jan Eduard Claes - Lieckens. Van links naar rechts, achteraan: Fien, Trees, Eduard, Henri, Net; vooraan: Maria, Fille, Jan-Eduard, Eugenie, Joanna Lieckens en Leopold.

Onze zoektocht gaat verder!

In onze zoektocht naar Nijlense slijperijen uit de beginperiode (tot W.O. I) hebben we de 13 hierboven vermelde fabrieken kunnen vinden. De gemeentelijke archieven van Nijlen bevatten geen informatie om de (juiste) bouwjaren te kunnen vinden. Gelukkig hebben we die data nog (bij benadering) kunnen vernemen van enkele oudere Nijlenaars, zoals Louis Scheurmans, Alfons Peeters en Jozef Dom en van familieleden van vroegere slijpersbazen.

Allemaal hartelijk bedankt voor die hulp. Wij zullen jullie trouwens nog hard nodig hebben om de verdere geschiedenis van het steentje te schrijven. Meer daarover in een volgende bijdrage.

* H. Budts

